

UTJECAJ DRUŠTVENIH PODJELA NA KONSOLIDACIJU DEMOKRACIJE U NIGERIJU

Sažetak

U radu se istražuje kako društvene podjele utječu na razinu konsolidacije demokracije u Nigeriji. Pronalazi se da je mnoštvo etničkih skupina u zemlji pogodovalo stvaranju društvenih sukoba i podjela kojima su, uz kolonijalizam, u znatnoj mjeri potpomogli i vjerski frakcionalizami i borba za kontrolu nad gospodarskim resursima. Ispostavilo se da se višegodišnje izlaganje tako nastalim dubokim krizama negativno odrazilo na konsolidaciju demokracije pa su dugotrajni obrasci narušena političkog i društvenog predstavljanja zagušili potencijale za institucionalnu konsolidaciju. Stoga povijesno ukorijenjene i složene društvene podjele u Nigeriji nisu uspjele postići konsenzus izvan stranačkih okvira, uslijed čega je proces demokratske konsolidacije i tranzicije obilježen neuspjesima u postizanju stabilnosti cjelokupna političkog sustava i njegovih aktera.

Ključne riječi: *Nigerija; transformacija; konsolidacija demokracije; etničke skupine.*

GORDANA
ILIČIĆ*

Pregledni članak

Review article

UDK:

316.342.2:321.7(669.1)

Primljeno: 24. svibnja 2021.

* dr. sc. Gordana Iličić,
izv. prof., Filozofski
fakultet Sveučilišta
u Mostaru, gordana.
ilicic@ff.sum.ba

Uvod

Povijesno naslijeđe i tradicije Nigerije ne odstupaju puno od uvriježena obrasca većine afričkih država s kolonijalnom prošlošću obilježenom kulturom duboko podijeljenom etnicitetom i religijom. Od svoje neovisnosti 1960. godine u Nigeriji smjenjuju se vojni udari i protuudari te građanski rat, stoga se svrstava u ogledne slučajeve zemalja s autoritarnom prošlošću koja se suočava sa znatnim poteškoćama konsolidacije demokracije.¹ Tomu treba dodati i raznolike obrasce jasno uobličениh tradicija obilježenih pretkolonijalnim podrijetlom i kolonijalnim iskustvima koje su igrale važnu ulogu u procesu moderna političkog razvoja Nigerije. Pretkolonijalne tradicije često su bile izvor osobne sigurnosti i održivosti zajednica, a u isto vrijeme i prijetnja novim strukturama zbog isticanja primordijalnih vrijednosti, koje su istovremeno slabile odanost novoj državi i sustavu vlasti.² Osim što je Nigerija etnički podijeljeno i raznoliko društvo, s više od 200 različitih etničkih i jezičnih skupina, njezine podjele odražavaju se i u gospodarskome razvoju, što dodatno produbljuje međusobne društvene razlike.

Dugo razdoblje kolonijalizma pogodovalo je dominaciji triju glavnih etničkih zajednica koje su raspolagale društvenim, političkim i gospodarskim resursima Nigerije. To su na sjeveru zemlje narod Hausa-Fulani s približno 21 posto stanovništva, Yoruba na jugozapadu s približno 20 posto i Igbo sa 70 posto stanovništva pretežito smještena na jugoistoku zemlje.³ Prema religijskoj pripadnosti muslimana je oko 50 posto, kršćana 40, a urođeničkih

¹ Vidi Dimas Garba – Simon Aondohemba Shaapera, „The Challenges of Democratic Development in Nigeria, 1999-2018“, *FUDMA Journal of Politics and International Affairs*, 1 (2018.) 1, str. 162-180; Larry Diamond – Anthony Kirk Greene – Oyeleye Oyediran (ur.), *Transition without End: Nigerian Politics and Civil Society Under Babangida*, Lynne Rienner Publishers, Boulder, 1997.; Richard A. Joseph, *Democracy and Prebendal Politics in Nigeria: The rise and fall of the Second Republic*, Cambridge University Press, Cambridge i dr., 1987.; Peter Lewis, „Nigeria: Elections in a Fragile Regime“, *Journal of Democracy*, 14 (2003.) 3, str. 131-144; Rotimi T. Suberu – Larry Diamond, „Institutional Design, Ethnic Conflict Management, and Democracy in Nigeria“, u: Andrew Reynolds (ur.), *The Architecture of Democracy: Constitutional Design, Conflict Management and Democracy*, Oxford University Press, Oxford, 2002., str. 400-428; Muhammas Dan Suleiman – Benjamin Maiangwa, „Nigeria and the ‘making’ of combative identities“, *African Identities*, 15 (2017.) 3, str. 260-277; Uyilawa Usuanlele – Bonni Ibhawoh (ur.), *Minority Rights and the National Question in Nigeria*, Palgrave MacMillan, London, 2017.

² Vidi Clifford Geertz, *Old Societies and New States: The Quest for Modernity in Asia and Africa*, Free Press of Glencoe, New York, 1963.

³ Usp. Toyin Falola – Matthew M. Heaton, *A History of Nigeria*, Cambridge University Press, Cambridge, 2008., str. 4.

religijskih skupina oko 10 posto.⁴ S nešto više od 180 milijuna stanovnika Nigerija obuhvaća petinu stanovništva Afrike te je najmnogoljudnija država toga kontinenta.

1. Etničke podjele i društvene i političke okolnosti

Povijest naroda koji naseljavaju današnju Nigeriju seže dalje od tri tisuće godina. Cijeli je niz različitih carstava s kojima se mogu poistovjetiti suvremene etničke skupine. Arheološki dokazi i pisana dokumentacija utvrđuju postojanje dinamičnih društava i dobro razvijenih političkih sustava čija je povijest imala važan utjecaj na kolonijalnu vladavinu, koji se nastavio u oblikovanju neovisne Nigerije.⁵ Sveukupna povijest današnje Nigerije višestruko je fragmentirana zbog oblikovanja brojnih različitih tradicija, no, ipak, mnoge od najistaknutijih karakteristika moderna društva odražavaju snažan utjecaj triju regionalno dominantnih etničkih zajednica, Hausa-Fulani, Yoruba i Igboa.

U pretkolonijalno doba nije postojao politički entitet poznat kao Nigerija, na tome području živjele su raznolike zajednice, različitih veličina, različitih razina političkoga i društvenoga razvoja, različitih stupnjeva neovisnosti i autonomije, mnoge sa samodostatnim statusom.⁶ Premda su etničke zajednice varirale po svojoj veličini i društveno-povijesnom utjecaju, zbog jasne zemljopisne odvojenosti lako ih se može razvrstati i identificirati. Tri velike i najutjecajnije etničke zajednice, Hausa-Fulani, Yoruba i Igbo, svojom dugotrajnom političkom dominacijom redovito su gušile manje etničke zajednice koje su, uglavnom zbog straha od te dominacije, pokušavale postići vlastitu samostalnost i neovisnost.

Narod Hausa-Fulani ili kultura Hausa-Fulani spoj je dvaju naroda, Hausa i Fulani. Do XI. stoljeća narod Hausa uspio je razviti vlastite gradove države s obzidanim zidinama koji su se pretežito bavili trgovinom i opsluživanjem

⁴ Usp. Robert J. Mundt – Oladimeji Aborisade – Carl Le Van, „Politika u Nigeriji“, u: Gabriel A. Almond i dr. (ur.), *Komparativna politika danas: Svjetski pregled*, Mate, Zagreb, 2018., str. 655.

⁵ Usp. Paul E. Lovejoy, „Early History“, u: Helen Chapin Metz (ur.), *Nigeria: A Country Study*, Library of Congress, Washington, 1992., str. 4-13.

⁶ Usp. Ignatius Akaayar Ayua – Dakas C. J. Dakas, „Federal Republic of Nigeria“, u: John Kincaid – Alan G. Tarr (ur.), *A Global Dialogue on Federalism: Constitutional Origins, Structure, and Change in Federal Countries*, sv. 1., Forum of Federations and International Association of Centers for Federal Studies, McGill-Queen's University Press, Montreal & Kingston, London, Ithaca, 2005., str. 241.

karavana.⁷ Početkom XIX. stoljeća Fulani, redom privrženi muslimani i društveni uglednici s korijenima iz zapadnoga Sudana, pokreću pobunu protiv Hausa te uspostavljaju većinom Fulanijski Kalifat. Kalifat je nadzirao većinu sjevera današnje Nigerije sve dok ga nisu porazili Britanci 1903. godine.⁸ Međutim, uslijed različitih povijesnih okolnosti i društvenih prožimanja s vremenom su dvije kulture, Hausa i Fulani, postale toliko isprepletene te je dominantni jezik postao jezik Hausa, kao prvi jezik obaju naroda, uz islam kao pretežitu religiju, pa se ta kultura danas naziva Hausa-Fulani.⁹

Narod Yoruba dominantna je zajednica na zapadnoj obali Nigera, koja mješovito podrijetlo vuče od asimilacije potaknute učestalim valovima migranata koji su s vremenom razvili zajednički jezik i kulturu.¹⁰ Zajedno s narodom Bini ustrojavali su kraljevstva između XII. i XV. stoljeća, da bi u XVII. i XVIII. stoljeću njihovo kraljevstvo Oya svoju moć proširilo nad cijelu jugozapadnu Nigeriju.¹¹ Nasljednici kraljevstva Yoruba još uvijek koriste svoje simbolično vodeće uloge u krajevima jugozapadne Nigerije. Pripadnici su i muslimanske i kršćanske vjerske zajednice.

Narod Igbo prije kolonijalnoga razdoblja nije razvio jedinstvene političke institucije te je bio organiziran samo na seoskoj razini ili na razini proširene obitelji. Živjeli su u malim samostalnim skupinama rodbinski organiziranih sela bez socijalnoga raslojavanja.¹² Pripadnici Igboa usvojili su zapadnjačku kulturu i pretežito prihvatili kršćanstvo, iako je susret s britanskim kolonijalizmom bio težak i nasilan.

Kada su velike europske sile na Berlinskoj konferenciji 1984. – 1885. podijelile Afriku na sfere utjecaja, već 1886. godine došlo je do kolonijalnoga prodora uz nadzor nad regionalnom trgovinom koju je preuzela Kraljevska kompanija na Nigeru,¹³ čiji će utjecaj imati dalekosežne posljedice za budućnost Nigerije.¹⁴ Iz toga razdoblja naslijeđena je sustavna marginalizacija ma-

⁷ Usp. T. Falola – M. M. Heaton, n. dj., str. 27-29.

⁸ Usp. isto, str. 61-93.

⁹ Usp. R. J. Mundt – O. Aborisade – C. Le Van, n. dj., str. 657.

¹⁰ Usp. P. E. Lovejoy, n. dj., str. 6.

¹¹ Usp. T. Falola – M. M. Heaton, n. dj., 48-51.

¹² Usp. P. E. Lovejoy, n. dj., str. 9.

¹³ Usp. isto, str. 27.

¹⁴ Naziv „Nigerija“ prvi se put pojavio u *The Timesu* 8. siječnja 1897. u eseu koji je napisala Flora Shaw. Smatrajući predugim za uporabu naziv „aglomeracija poganskih i muhamedanskih država“, koja je djelovala pod službenim nazivom „Teritoriji kraljevske tvrtke Niger“, skratila je i osmislila izraz „Nigerija“. Usp. Omo Omoruyi, „The origin of Nigeria: God of justice not associated with an

njinskih etničkih, vjerskih i kulturnih zajednica. Kolonijalna vladavina upravljala je različitim etničkim kulturama i supkulturama u procesu koji je često bio samovoljan i kaotičan. Autohtoni narodi nisu bili uključeni u odluke o određivanju granica afričkih država kada su one bile ocrtavane na Berlinskoj konferenciji. Čak i onda kada je uspostavljena kolonijalna vladavina, imali su malu ili nikakvu kontrolu nad načinom na koji su te države ustrojavane. To je stvorilo međusobne napetosti i društvene rascijepa koji su nastavili djelovati i nakon kolonijalnoga razdoblja.

Na koncu kolonijalne vladavine središnji izazov s kojim su se suočile afričke političke vođe bio je izgradnja homogenih nacija iz rascjepkanih kolonijalnih entiteta. Poput kolonijalnoga poretka i postkolonijalne države Afrike uglavnom su definirali čimbenici poput etničke politike, vjerskih frakcionalizama i borbe manjinskih skupina za uključivanje, predstavljanje ili, pak, samoodređenje. Neovisnost nije bitno promijenila nejednake odnose moći uspostavljene kolonijalizmom. Politika dekolonizacije, uz borbe u svezi s političkom moći, pojačala je dominaciju većih etničkih zajednica uz istovremenu marginalizaciju manjih zajednica. Proces dekolonizacije bio je obilježen ne samo borbom za neovisnost nego i borbom između manjinskih skupina i kolonijalno privilegiranih i dominantnih etničkih zajednica. Stoga upravo pitanje ravnopravne zastupljenosti predstavlja srž nacionalnoga pitanja današnje Nigerije. Ono leži i u korijenima krize upravljanja koja ugrožava legitimitet i održivost države.¹⁵

Nigerija je prvi put postala politički entitet 1914. godine kada su europske sile, „iscrtavši“ Afriku, dovele pod zajedničku upravu sjeverni i južni protektorat i Lagos. Do tada je, a od 1900. godine, većim dijelom područja današnje Nigerije upravljala Velika Britanija kroz dva protektorata, od kojih su svaki, južni i sjeverni, imali odvojene regionalne uprave. Ti su se dijelovi konačno pridružili jedinstvenoj nigerijskoj kolonijalnoj vladi 1914. godine zadržavši svoje regionalne ovlasti, podijeljene nakon te godine u tri regionalne jedinice. Prisilni proces spajanja dvaju protektorata formalizirao je uspostavu kolonijalne države Nigerije, „umjetnu tvorevinu“ etničkih skupina nastalih imperijalnom ekspanzijom.¹⁶ Napori kolonizatora bili su posebno usmjereni na

unjust political order“, 2002. ReworkNigeria; <http://reworknigeria.blogspot.com/2010_01_19_archive.html> (23. veljače 2021.).

¹⁵ Usp. U. Usuanlele – B. Ibhawoh, n. dj., str. 3.

¹⁶ Usp. Grace Malachi Brown, „Nigerian Political System: An Analysis“, *International Journal of Humanities and Social Science*, 3 (2013.) 3, str. 172.

rješavanje brojnih izazova među kojima su najvažniji bili društveni rascjepi između kulturno i vjerski različita muslimanskog sjevera zemlje i juga, na kojemu su dominirale kršćanske zajednice i autohtone religije. Veći dio kolonijalnoga razdoblja britanska je administracija održavala politiku podjela, nastojeći tako zadržati prevladavajući zapadnjački kršćanski utjecaj juga nad muslimanskim sjeverom zemlje. Iako je okupljanje različitih etničkih i vjerskih zajednica pod zajedničkom kolonijalnom upravom potaknulo određen osjećaj zajedništva, koji je u konačnici i oblikovao nacionalni pokret za neovisnost, etnički i vjerski rascjepi i napetosti trajali su tijekom čitavoga kolonijalnog razdoblja. Britanski pristup upravljanja etničkim podjelama u Nigeriji vodio se slikom Afrike kao one koju čine mnoga usitnjena plemena i dominantna carstva. Na primjer, britanski kolonijalni dužnosnici preuzeli su dominaciju carstava u Sokotu i Oyou i konstruirali ih kao prijestolnice velikih etničkih skupina Hausa-Fulani i Yoruba. Na temelju tih pretpostavki kolonijalna vlada privilegirala je povijesne i kulturne tvrdnje onih entiteta koji su se činili dominantnima.¹⁷

Kolonijalna je vladavina u velikoj mjeri institucionalizirala nasljedstvo prisile, nezastupljenosti i samovolje kao instrumente političke moći. Etničke zajednice smještala je u odvojene odjeljke, vodeći se pri tome subjektivnim i paternalističkim porivima koje su nametali kolonijalni antropolozi, kršćanski misionari, trgovci i istraživači. Te predrasude bile su kolonijalne ocjene nametnuta skupnog karaktera te su otvoreno favorizirale određene etničke skupine na štetu drugih skupina i tako posijale trajno sjeme postkolonijalnih animoziteta i sukoba među etničkim zajednicama.¹⁸

Unutar početnoga stadija stvaranja Nigerije postojale su dvije tendencije. Prva je bila da se heterogene skupine okupe pod jednu kolonijalnu i upravnu vlast, a druga da se, do tada, homogena i poluhomogena društva podijele i tako stvore umjetni entiteti.¹⁹ Međutim, još od osnivanja jedinstvene kolonije uočavale su se razlike u mišljenjima političkih elita sjevera i juga. Ono što su južnjački političari smatrali konzervativnim, često su smatrali radikalnim konzervativci na sjeveru. Ove su razlike rezultirale stvaranjem federalnoga sustava triju regija 1954. godine, Sjeverne, Istočne i Zapadne. Svakom regijom

¹⁷ Usp. U. Usuanlele – B. Ibhawoh, n. dj., str. 4.

¹⁸ Usp. Donald L. Horowitz, „Patterns of Ethnic Separatism“, *Comparative Studies in Society and History*, 23 (1981.) 2, str. 160.

¹⁹ Usp. M. Dan Suleiman – B. Maiangwa, n. dj., str. 260-277.

dominirala je jedna etnička skupina, Hausa-Fulani na sjeveru, Igbo na istoku i Yoruba na zapadu. Istočna i zapadna regija postigle su samoupravu 1957., a sjever 1959. godine, nekoliko mjeseci prije neovisnosti Nigerije 1960.²⁰ U vrijeme osmišljavanja budućega sustava vlasti, federalni sustav smatrao se najprikladnijim s obzirom na pluralni i multietnički karakter nigerijskoga društva. No, čak i u ranim raspravama o političkoj zastupljenosti i raspodjeli resursa unutar federalnoga sustava ključna briga, koja još nije bila riješena, bila je kako zaštititi interese manjinskih zajednica u decentraliziranome sustavu utemeljenu na regionalnoj autonomiji. Međutim, najava ukidanja regionalnih uprava od vojne hunte, nakon puča 1966. godine, na sjeveru zemlje pokrenula je burne reakcije protiv doseljenih južnjaka, što je pridonijelo i izbijanju građanskoga rata.²¹

Politički sukobi u nezavisnoj Nigeriji bili su pravilo, a ne iznimka. Važnost etničke, vjerske i regionalne pripadnosti u svakodnevnome i političkome životu bila je utkana u sve pore društva. Većina odluka u Nigeriji donosila se pod utjecajem etničkoga i vjerskoga identiteta. Građanski rat za Biafru, od 1967. do 1970. godine, imao je nepobitno etnički karakter obilježen težnjom Igboja za odcjepljenjem od ostatka zemlje. I na sjeveru Nigerije redovito su izbijali nasilni sukobi zbog nastojanja nekih pretežito muslimanskih država za nametanjem šerijatskoga sustava upravljanja. Dugotrajni duboki društveni rascjepi nikada nisu bili ublaženi. Štoviše, smjene civilne i vojne vlasti redovito su osnaživale, ojačavale i učvršćivale razlike unutar segmenata podijeljena društva. Iako su islam i kršćanstvo dominantne religije, muslimani u Nigeriji nisu jedinstveni kada je riječ o šerijatskim zakonima i odnosima s kršćanskim zajednicama, jedni su za nasilna rješenja, a drugi za prilagodbe. Ovomu treba dodati i razlike unutar kršćanskih zajednica, koje većinom njeguju sustave vjerovanja koji su prethodili uspostavi kolonijalizma i kršćanstva. Stoga tradicije Yoruba i Igboja opsežno prakticiraju drevne rituale zajedno s kršćanstvom i islamom.

²⁰ Usp. R. J. Mundt – O. Aborisade – C. Le Van, n. dj., str. 659.

²¹ Usp. Ronald Kohen – Abe Goldman, „The Society and its Environment“, u: Helen Chapin Metz (ur.), *Nigeria: A Country Study*, Library of Congress, Washington, 1992., str. 98.

2. Problemi konsolidacije demokracije

Neriješeni problemi tvorbe nacije i države u postkolonijalnoj Africi nisu zaobišli Nigeriju. Etničke i vjerske zajednice redovito su osporavale legitimitet središnjoj vlasti. I u vrijeme kolonijalizma i uspostave federalizma, čijim se aranžmanima pokušalo upravljati etničkim i regionalnim raslojavanjima, redovito je osporavan legitimitet središnjoj vlasti. Federalni sustav vlasti, koji je bio duboko ukorijenjen u kolonijalnoj prošlosti, dočekao je i neovisnost Nigerije, koja je kao neovisna država, također, pokušala riješiti fragmentaciju društva razvijanjem načela federalizma. Cilj je bio razviti politički sustav koji uvažava raznolikost i istovremeno uspješno obavlja zadaće nacionalnoga upravljanja. Međutim, na tome putu ispriječili su se složeni transformacijski problemi.

Naime, svaka transformacija sustava vlasti obuhvaća temeljitu i istinsku promjenu političkoga režima kroz trojstvo, kraj staroga režima, demokratizaciju i konsolidaciju novoga sustava. Općenito se demokratizacija povijesno razvijala kroz tri vala i njima pripadajuće protuvalove. Valom demokratizacije smatra se skupina prijelaza iz nedemokratskih režima u demokratske režime, koji se događaju u posebnome razdoblju te znatno brojčano nadmašuje prijelaze u suprotnu smjeru.²² U prvome valu demokratizacije, između 1828. i 1926. godine, demokratiziralo se gotovo 30 zemalja svijeta uvodeći minimalne demokratske institucije vlasti. Prvi, dugi val demokratizacije, prekinut je autoritarnim protuvalom, čiji je vrhunac bio uspon fašizma, komunizma i vojnih diktatura.²³ Drugi val demokratizacije počeo je tijekom Drugoga svjetskog rata, nastavio se do 1960-ih, pokrenuvši razvoj suvremenih demokratskih institucija i procesa. I unutar drugoga vala demokratizacije dogodio se snažan protuval izazvan vojnim udarima.²⁴ Posebno osjetljive na demokratski protuval bile su afričke postkolonijalne države s osjetljivim novouspostavljenim demokratskim institucijama. Važno mjesto među njima zauzimala je i Nigerija koja je 1966. godine podlegla vojnomu puču.²⁵ Demokracije nastale u drugome valu po svojim su obilježjima bile krhkije od demokracija uspostavljenih unutar onih iz prvoga vala, posebice zbog svojih neliberalnih tradicija i

²² Usp. Samuel P. Huntington, *The Third Wave: Democratization in the Late Twentieth Century*, University of Oklahoma Press, Norman, 1991., str. 15.

²³ Usp. isto, str. 17.

²⁴ Isto, str. 19.

²⁵ Isto, str. 20.

naslijeđa kolonijalizma. Treći val demokratizacije, koji je počeo 1974. godine okončanjem desničarskih diktatura u Južnoj Europi, a uspon nastavio početkom 1980-ih godina u Latinskoj Americi padom vojnih režima, zahvatio je azijske i dotaknuo neke afričke države. Trećim valom demokratizacije urušen je i komunizam pa je novom demokratizacijom svijet, barem formalno, bio pretežito demokratski.²⁶

Iako se svrstava među države koje su se demokratizirale unutar prvoga vala demokratizacije, od 1943. do 1962. godine, Nigeriju se kategorijalno svrstava i pod drugi protuval, kao i pod onaj treći, od 1974. do 1995. godine, te treći protuval demokratizacije.²⁷ U pozadinu uzroka nestabilnosti sustava vlasti i otežane konsolidacije demokracije u Nigeriji ugrađeni su složeni problemi višetetničkoga društva kao temeljna strukturna činjenica, uz postkolonijalnu prošlost i njezine učinke. Kolonijalno naslijeđe upravo je najsnažnije u državama koje su opterećene etničkim podjelama i u kojima je na temelju imperijalnih klasifikacija naslijeđena i potpomognuta borba za nadzor nad državnim resursima.²⁸ Ni politički znanstvenici nisu suglasni u svezi s tim koje institucije trebaju biti stabilizirane da bismo mogli govoriti o konsolidiranoj demokraciji te koja je širina vremenskoga obzorja potrebna da bi se postigla konsolidirana demokracija. Stoga razlikuju „negativnu“ i „pozitivnu“ konsolidaciju. „Negativna“ je kada politički ili društveni akteri ne traže svoje interese izvan demokratskih institucija, dok je „pozitivno“ konsolidirana demokracija ona u kojoj je cijeli sustav legitiman i kada ne postoji alternativa u očima elita i „kada obrasci stavova, vrijednosti i ponašanja građana održavaju stabilnu vjeru u legitimnost demokracije“. Pri tome je „pozitivnu“ konsolidaciju moguće razlučiti na četiri analitičke razine: ustavnu, predstavničku, konsolidaciju ponašanja i konsolidaciju građanskoga društva.²⁹ U Nigeriji gotovo nikada nisu ni poduzeti ozbiljni pokušaji demokratizacije, dok fundamentalnu zapreku tomu procesu stvara neriješen problem tvorbe nacije i države. Nigeriju od neovisnosti potresaju vojni pučevi isprekidani ograničenom demokracijom, ugnjetavanjem, prebendalizmom i etničkim podjelama. Snažno ukorijenjena

²⁶ Vidi Wolfgang Merkel, *Transformacija političkih sustava: Uvod u teoriju i empirijsko istraživanje transformacije*, prev. Mirjana Kasapović – Nenad Zakošek, Fakultet političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2011.

²⁷ Usp. W. Merkel, n. dj., str. 116.

²⁸ Vidi Richard Werbner – Terence Ranger (ur.), *Postcolonial Identities in Africa*, Zed Books, London, 1996.

²⁹ Usp. W. Merkel, n. dj., str. 96-113.

vojna moć i njezina povijest nedemokratskoga pristupa političkoj vladavini znatno otežava demokratski izabranim političkim elitama upravljanje i stvaranje izazova s kojima se suočavaju u konsolidaciji demokracije.³⁰ Općenit problem poslijekolonijalne Afrike nije zaobišao ni Nigeriju koja je bila suočena s nepostojanjem ili čestom razlomljenošću tradicionalnoga autoriteta vlasti, nerazumijevanjem složenosti legalne vladavine uz slabo motivirane vođe za stvaranjem nacije. Tomu treba pridodati i prevladavanje etničkih i plemenskih suparništava i društvena i gospodarskoga jaza te uspostavu moderna i učinkovita upravnog aparata.

2.1. Od Prve do Četvrte republike

Prva Republika, koja je vlast preuzela 1960. godine, oblikovana je prema britanskomu parlamentarnom sustavu s nekim karakteristikama predsjedničkoga sustava vlasti. Donji dom zakonodavnoga tijela, Zastupnički dom, s općim pravom glasa u jednomandatnim izbornim okruzima, uglavnom je oslikavao etničke podjele. U skladu s većinskim modelom vlasti Zastupnički dom birao je premijera i vladu iz redova svojih članova. Senat, kao drugi dom, bio je sastavljen od poglavara plemena i tradicionalnih vođa koji su uglavnom imali ceremonijalne uloge u političkome procesu. Međutim, postojale su i tri važne sličnosti s predsjedničkim sustavom vlasti: zadržana je federalna struktura razvijena tijekom kolonijalizma, objavljen je pisani ustav koji je razgraničio ovlasti vlade i prava građana te je uspostavljen Vrhovni sud koji je osiguravao ustavnost odluka federalne vlade.

Za prvoga predsjednika vlade Nigerije bio je izabran Abubakar Tafawa Balewa, dok je šef države bio britanski monarh, s obzirom na to da je Nigerija bila članica britanskoga Commonwealtha. Ovaj je dogovor trajao tri godine, kada je ustavnim promjenama Nigerija postala republika, a nigerijski predsjednik zamijenio je britanskoga monarha kao šefa države. Prvi predsjednik Nigerije bio je Nnamdi Azikiwe.³¹ Unatoč toj promjeni Nigerija je odlučila i dalje ostati dijelom sustava britanskoga Commonwealtha.

Već na izborima u prosincu 1964. i siječnju 1965. godine kao presudno organizacijsko načelo djelovanja političkih stranaka bio je etnički karakter, prema podrijetlu, sastavu i interesu, pa su se one dominantno organizirale na

³⁰ Usp. R. A. Joseph, n. dj., str. 56-89.

³¹ Usp. Pade Badru, *Imperialism and Ethnic Politics in Nigeria: 1960-1996*, Africa World Press, Trenton, New Jersey, 1998., str. 84.

temelju toga društvenog rascjepa. „Država je bila nova, ali politička odanost onih koji podržavaju njezine vladajuće stranke bila je usmjerena prema staroplemanskim identitetima satkanim od nepovjerenja prema pripadnicima drugih plemena.“³² Na tim je izborima, koji su bili opterećeni optužbama za izbornu prijevaru, političkim nasiljem i bojkotom nekih oporbenih skupina, Balewaina stranka sa sjevera zemlje osvojila parlamentarnu većinu. Sjeverni narodni kongres predstavljao je narod Hausa-Fulani, Nacionalna konvencija nigerijskih građana predstavljala je Igboe, a Akcijska skupina Yorubae.³³ To je bio početak trenda koji se nastavio do danas. Duboki etnički rascjepi onemogućili su pojavu nacionalnih političkih pokreta i ojačali su etničke, vjerske i regionalne tendencije koje su se prvi put formalno institucionalizirale tijekom kolonijalne vladavine.

Početni eksperiment Nigerije s parlamentarnom demokracijom nije dugo trajao, pučem 1966. godine u kojemu je Balewa, zajedno s drugim istaknutim vladinim čelnicima, ubijen, vlast je preuzeo general-bojnik Johnson Aguyi-Ironsi koji je suspendirao ustav, zabranio djelovanje svih političkih stranaka te formirao Federalnu vojnu vladu. Vojna vladavina kršćanskoga Igboa potaknula je neredu i nasilje protiv te etničke zajednice, koji su se proširili i izvan istoka kojim su dominirali. Za manje od godinu dana drugim vojnim pučem, kršćanin sa sjevera, potpukovnik Yakubu Gowon, imenovan je novim šefom Federalne vojne vlade. Gowon je ponovno uveo federalni sustav vlasti u zemlju i obećao ustavnu konferenciju koja će pružiti smjerokaz za povratak u civilnu vlast.³⁴ Međutim, etnička polarizacija nastavila se produbljivati i tijekom Gowonova vodstva kada je izbio i građanski rat, od 1967. do 1970. godine, koji je prijetio raspadom Nigerije. Gowonovim vodstvom posebno su bili nezadovoljni Igboi s istoka. Njihovo nezadovoljstvo najviše se odnosilo na raspodjelu prihoda od nafte, zarađenih upravo u njihovoj regiji. Borba Igboa za pravednu raspodjelu prihoda, koju je predvodio guverner regije potpukovnik Chukwuemeka Odumegwu-Ojukwu, kulminirala je koncem svibnja 1967. godine uspostavljanjem neovisne Republike Biafra. Uslijedio je trogodišnji građanski rat koji je rezultirao tisućama žrtava te, zbog blokade istoka

³² Joseph Rudolph, *Politics and Ethnicity: A Comparative Study*, Palgrave MacMillan, New York, 2006, str. 178.

³³ Usp. P. E. Lovejoy, n. dj., str. 53-55.

³⁴ Usp. P. Badru, n. dj., str. 75-76.

zemlje, s više od milijun smrtnih slučajeva zbog gladi.³⁵ U godinama nakon rata Gowon je ponovno pokušao ujediniti Nigeriju. Međutim, u godinama nakon uzleta bogaćenja naftom, ranih 1970-ih, političku prevlast preuzela je gospodarska korupcija koja je u kombinaciji s visokom inflacijom i lošim upravljanjem ograničila njegovu učinkovitost i popularnost. Gowon je ostao na vlasti do 1975. godine kada ga zamjenjuje pripadnik naroda Hausa-Fulani musliman sa sjevera, Murtala Muhammed.³⁶ Muhammedovi naponi u borbi protiv korupcije, otpuštanjem velika broja državnih službenika i vojnih časnika, rezultirali su njegovim ubojstvom u neuspjelu vojnom puču koji su izvele Gowonove pristaše. Muhammeda je zamijenio kršćanin Olusegun Obasanjo, Yoruba sa zapada zemlje.

Obasanjo je nastavio postavljati temelje Drugoj republici, federalnoj republici s 19 federalnih jedinica i novim predsjedničkim ustavom, kojim se pokušao ograničiti utjecaj etničke pripadnosti na politiku. Obasanjo je vjerovao da je upravo parlamentarni sustav bio taj koji je omogućio širenje etničkih političkih stranaka te se nadao da će novi, predsjednički model, podjelom vlasti i ustavnim odredbama o kontroli i ravnoteži taj trend preokrenuti. Vjerovao je da će povećanjem broja federalnih jedinica trima glavnim etničkim skupinama biti teže manipulirati federalnim sustavom u svoju korist, a na štetu manjih etničkih zajednica. Novim ustavom predsjedničkomu kandidatu bilo je potrebno postići većinu glasova stanovništva, s najmanje 25 posto glasova u 12 od 19 država.³⁷

Na izborima za predsjednika 1979. godine izabran je Shehu Shagari, Hausa-Fulani musliman sa sjevera.³⁸ I ovaj put, unatoč Obasanjovim naporima da postigne suprotno, tri etničke političke stranke koje zastupaju interese Hausa-Fulanija, Yoruba i Igboa, dobile su najviše glasova birača. I na izborima 1983. godine, koji su bili obilježeni političkim nasiljem i optužbama za prijevare, Shehu Shagari ponovno je izabran za predsjednika. Shehu Shagari dodatno se morao boriti s globalnom gospodarskom recesijom koja je

³⁵ Usp. Uyilawa Usuanlele, „Midwest State’s Non-Igbo Minorities’ Responses to the Biafran Occupation and Federal Liberation in the Nigerian Civil War, 1967–1970“, u: Uyilawa Usuanlele – Bonni Ibhawoh (ur.), *Minority Rights and the National Question in Nigeria*, Palgrave MacMillan, London, 2017., str. 113-142.

³⁶ Usp. P. Badru, n. dj., str. 87.

³⁷ Usp. R. A. Joseph, n. dj., str. 176.

³⁸ Usp. P. Badru, n. dj., str. 62.

rezultirala velikim padom cijene nafte, što je ograničilo vladine prihode i od nje zahtijevalo provedbu niza nepopularnih mjera štednje.

Usljedio je novi državni udar 1983. godine te je još jedan musliman Hausa-Fulani preuzeo vlast, general-bojnik Muhammed Buhari. On je Federalnu vladu zamijenio Vrhovnim vojnim vijećem, ponovno je zabranio djelovanje političkih stranaka, raspustio je zakonodavna tijela i uspostavio vojnu kontrolu nad vladom. Gospodarski krah oslabio je i tako krhku potporu Buhariju, pa je nakon dvije godine general Ibrahim Babangida, također musliman, iz srednjega pojasa Nigerije, nastavio niz započetih vojnih udara. Babangida je ostao na vlasti do 1993. godine, ovaj put okružen etnički uravnoteženim Upravnim vijećem oružanih snaga.³⁹ Tijekom svoje uprave razvio je plan za povratak u civilnu vlast, a za izbornu natjecanje odabrao je dvije političke stranke, Nacionalnu republičku konvenciju i Socijaldemokratsku stranku. Novim ustavom, proglašenim 1992. godine, povećao je broj država s 19 na 30. Izbori za Narodnu skupštinu i Senat održani su 1992. godine, a predsjednički izbori 1993. godine. Na predsjedničkim izborima Moshood Abiola, Yoruba musliman, dobio je potporu izvan etničkih okvira. Bilo je to prvi put od neovisnosti Nigerije da su prekinute etnički utemeljene prakse glasanja. Međutim, dva tjedna kasnije vojni režim poništio je izborne rezultate i zatvorio Abiolu. Vojni zapovjednici, među kojima su dominirali Hausa-Fulani, strahovali su da će pod Abiolom izgubiti kontrolu.⁴⁰ To je otvorilo novu međuetničku krizu koja je potaknula nasilne prosvjede i masovne migracije, dok su se etničke skupine ponovno povukle u svoje tradicionalne okvire.

Ovaj prekinuti tranzicijski proces obično se naziva Trećom republikom. Prijelazna vlada na čelu s Ernestom Shonekanom, Yoruba kršćaninom, trajala je četiri mjeseca, nakon koje je vlast prenesena na generala Sanija Abacha.⁴¹ U isto vrijeme Kastumawo Olawale Abiola 1994. jednostrano se proglasio predsjednikom paralelne vlade obećavši nove izbore 1996. godine. No, Abacha ga uhićuje te on umire u zatvoru. Abachine godine vojne vladavine nisu se razlikovale od mnogih njegovih prethodnika, bile su obilježene vojnom kontrolom i ozbiljnim ograničavanjem oporbenih političkih aktivnosti. Abacha je umro na položaju 1998. godine, a zamijenio ga je general Abdulsalami

³⁹ Usp. Eghosa Osaghae, „Government and Politics“, u: Helen Chapin Metz (ur.), *Nigeria: A Country Study*, Library of Congress, Washington, 1992., str. 221-224.

⁴⁰ Usp. L. Diamond – A. K. Greene – O. Oyediran, n. dj. str. 54-56.

⁴¹ Usp. T. Falola – M. M. Heaton, n. dj., str. 228-234.

Abubakar, koji je brzo i uspješno raspisao demokratske izbore 1999. godine koji su na vlast ponovno doveli Oluseguna Obasanja.⁴² Obasanjo je ponovno pobijedio i na osporavanim izborima 2003. godine. To je bilo prvi put od stjecanja neovisnosti da između dvaju izbora nije bilo razdoblja vojne vlasti.⁴³

Nova, Četvrta republika morala se suočiti s mnogim izazovima s kojima su se suočavale prethodne demokratski izabrane vlade, vjerskim i etničkim nasiljem i neviđenom korupcijom. Nigerija je tipičan primjer kako se zahtjevno i teško konsolidiraju demokracije s autoritarnom prošlošću. Oporavak nakon vojnih režima usporavaju etnički, vjerski i regionalni sukobi te duboke podjele između Hausa-Fulani, Yoruba i Igboa, između muslimana i kršćana te sjevera i juga zemlje. U Nigeriji se uspjesi jedne strane smatraju neuspjesima druge, zajednički interesi gotovo da ne postoje.

Od neovisnosti Nigerije izvršna je vlast redovito vodila i kontrolirala cjelokupan politički život te je bila najjača politička snaga u zemlji, neovisno o tome tko je vodi, vojni diktator ili demokratski izabrani vođa. Njoj su bile podložne zakonodavna i sudbena grana vlasti. Iako je sudbena vlast s manje ili više moći opstajala, zakonodavna je vlast, posebno tijekom razdoblja vojne vladavine, bila raspuštena ili nedjelotvorna. Parlamentarni sustav Prve republike kratko je trajao, ustupajući mjesto uspostavi predsjednički ustrojene Druge republike. Predsjednički model oživljen je i tijekom trenutačne Četvrte republike, opterećene naslijeđima loša upravljanja, političkim krizama i snažnom sklonosti vojnim intervencijama.

Četvrta republika svojim federalnim aranžmanom vlast dijeli između federalne te državnih i lokalnih razina. Svakom od 36 država upravlja na pučkim izborima izabrani guverner koji služi četverogodišnji mandat. Uz to, svaka država ima jednodomno zakonodavno tijelo, koje se sastoji od izabranih predstavnika s lokalnih razina vlasti. Kako je politička participacija uglavnom većinu vremena bila ograničena te se svodila na glasovanje na povremenim izborima, dok su tijekom vojnih vladavina stranačke aktivnosti bile zabranjene, etničke, religijske i regionalne pripadnosti pokazale su da su njihovi identiteti najčešći put političkoga izražavanja i sudjelovanja. Stoga su tijekom brojnih razdoblja kriza mobilizacijske poluge počivale upravo na tim crtama sukoba te su povremeno postajale nasilne i pretvarale se u glavne elemente političke destabilizacije zemlje. Četvrta republika, iako se suočava s nepremostivim

⁴² Usp. isto, str. 234.

⁴³ Usp. P. Lewis, n. dj., str. 131-144.

preprekama prošlosti, usko povezanim s nestalnim okruženjem duboko podijeljena društva, odolijeva očuvati krhki demokratski legitimitet uz borbu za konsolidaciju demokracije.

Nigerija je ogledni okvir za propitivanje središnjega paradoksa u postkolonijalnim projektima izgradnje nacija u Africi i ključna izazova, sukoba između vladavine većine i ostvarivanja manjinskih prava. Svi naponi usmjereni tijekom političke borbe identificirani su kao strukturalna neravnoteža federalnoga okvira upravljanja, kao najmoćnijega izvora straha manjinskih zajednica od većinske dominacije. To je ujedno generator konkurentskoga federalizma koji je intenzivirao većinske politike, suprotne izvornomu načelu federalizma koje je i ugrađeno kako bi se osigurala ravnopravna zastupljenost, posebno u raspodjeli saveznih položaja. Podzastupljenost manjina i politička dominacija triju većinskih zajednica rezultirali su time da „unutar manjih etničkih zajednica raste osjećaj subnacionalizma, uz potrebu i želju da uzmu vlastitu sudbinu u svoje ruke“⁴⁴. Budućnost demokracije u Nigeriji leži u rukama političara koji su „u gotovo svim kritičnim trenucima do danas vođeni težnjom za osobnim bogaćenjem i etničkom i regionalnom pripadnošću u odnosu na bilo kakvu predanost ustavu, demokratskom procesu ili samoj naciji“⁴⁵.

Iako je Nigerija uspješno prešla na demokratsku vladavinu 1999. godine, političko nasilje i dalje traje uz nerijetke slučajeve u kojima političke elite podržavaju i naoružavaju skupine mladih.⁴⁶ Zapanjuju podaci o smrtnim slučajevima koji se povezuju s izborima u Nigeriji. Primjerice, izborni ciklus 2011. godine doveo je do 800 smrtnih slučajeva.⁴⁷ Privrženost političkih elita demokraciji razmjerna je političkim odlukama koje donese te su usmjerene prema institucionalnim, procesnim i strukturalnim čimbenicima koji podupiru demokraciju.

⁴⁴ Joseph Ebegebulem, „Ethnic politics and conflicts in Nigeria: Theoretical perspective“, *Khazar Journal of Humanities and Social Sciences*, 14 (2011.) 3, str. 80.

⁴⁵ R. T. Suberu – L. Daimond, n. dj., str. 424.

⁴⁶ Mala studija u jednoj bolnici u Kanu, gradu na sjeveru zemlje koji je bio žarište nereda između kršćana i muslimana, sugerira da je nekoliko društvenih, ekonomskih i političkih čimbenika uzrokovalo znatan porast nasilja povezana s oružjem, uključujući etničko-vjerske napetosti i sve veće ekonomske razlike. Ispostavilo se da su tako mnogobrojne ozljede iz vatrenoga oružja povezane s učestalim neredima. Ime A. John i dr., „Gun Violence in Nigeria: A Focus on Ethno-Religious Conflict in Kano“, *Journal of Public Health Policy*, 28 (2007.), str. 420–431.

⁴⁷ Marc Alexandre Marc – Neelam Verjee – Stephen Mogaka, *The Challenge of Stability and Security in West Africa*, World Bank, Washington, 2015., str. 20.

Ugledna Bertelsmann zaklada političku transformaciju Nigerije za 2020. godinu, na ljestvici od nula do deset, ocjenjuje kao izrazito defektnu s 5,4; ekonomsku transformaciju s 3,9 kao jako ograničenu, a indeks upravljanja kao slab i ocjenjuje ga s 4,0.⁴⁸ Politički se sustav još uvijek suočava s problemima državne cjelovitosti, institucionalne neučinkovitosti i unutarne nesigurnosti te s oštećenim obrascima demokratske zastupljenosti, manjkavom provedbom vladavine zakona i dubokim gospodarskim krizama. Državni monopol na uporabu sile prilično je ograničen. Protivno zajamčenoj odvojenosti religije i države, sekularizacija je višestruko oštećena uvođenjem šerijata u 12 sjevernih muslimanskih država u kojima islamistički pobunjenici Boko Harama kontroliraju određena područja i bore se protiv službenih vojnih i policijskih snaga, što često rezultira brojnim žrtvama, i kršćana i muslimana.⁴⁹ Dok u središnjemu i istočnomu srednjem pojasu zemlje povremeno oživljavaju sektaški sukobi, ipak je država široko prihvaćena kao legitimna, iako su etnički identiteti dominantni, snažni i duboko utkani u društvo i politiku Nigerije.

Zaključak

Nigerija je, ako ne u središtu, barem pri vrhu rasprava o temi kako urediti odnose između različitih etničkih, jezičnih, vjerskih i kulturnih zajednica u društvu i kako im osigurati jednak pristup moći i jamstvo na jednak udio u nacionalnim resursima. Glavni izazov politike u Nigeriji leži upravo u političkome upravljanju sukobima i usklađivanju interakcijskih odnosa između složene konstrukcije društvenih struktura, pravila i aktera. Uz to, stalni izazov izgradnje jedinstvena nacionalnog identiteta i same države, s kojim se zemlja borila još od kolonijalnih vremena i s kojim će se vjerojatno nastaviti boriti u godinama koje dolaze, uvelike usporava i ugrožava opstanak još nekonsolidirane demokracije. Nakon mnogo godina autokratskoga upravljanja Nigerija se suočava s poteškoćama u prilagodbi na kompetitivne i slobodne izbore, kompromise, političku toleranciju, povjerenje u demokratske institucije i vladavinu zakona. Demokratskoj nestabilnosti uvelike pridonosi i intenzivna politička borba za kontrolu nad ogromnim gospodarskim resursima države. Sve to potrebno je promatrati u širem povijesnom kontekstu koji je doveo do

⁴⁸ Bertelsmann Stiftung, <<https://www.bti-project.org/en/reports/country-dashboard-NGA.html>> (6. ožujka 2021.).

⁴⁹ Usp. D. Garba – S. Aondohemba Shaapera, n. dj., str. 169.

destabilizirajućih učinaka etničke dominacije i oligarhije triju dominantnih zajednica i straha od secesije ostalih zajednica uz trajne zahtjeve za preoblikovanjem sustava vlasti.

THE INFLUENCE OF SOCIAL DIVISIONS ONTO THE CONSOLIDATION OF DEMOCRACY IN NIGERIA

Abstract

The paper is about the issue how social divisions influence the level of democracy consolidation in Nigeria. It is found that the multiple ethnic groups in the country contributed to the social conflicts and divisions. Next to the colonialism, the religious fractionalisms and fight for the control over economical resources contributed to it too. A long exposure to such deep crises had a negative reflection onto democracy consolidation so that long-term forms of wrong political and social presentation disabled the potentials for institutional consolidation. Therefore the historically entrenched and complex social divisions in Nigeria did not succeed in finding a consensus outside the party frames. That is why the process of democracy consolidation and transition is marked with failures in achieving the stability of the whole political system and its actors.

Keywords: *Nigeria; transformation; democracy consolidation; ethnic groups.*